

Min barndoms gata

av

Karl-Erik Rydbeck

Vi har just ätit middag, pappa, mamma, mina syskon och biträdena i affären. På den tiden var vi i regel 15 personer, som skulle utspisas. Mamma har värmt upp diskvatten på spisen och tömt över vattnet i en oval diskbalja av zink. Lyckeby 12 liter står det på baljan. Jag står och hänger bredvid mamma och vet inte, vad jag egentligen vill.

-Du kan väl gå upp till farmor en stund, du brukar ju göra det annars. Hon väntar säkert på dig.

Jag går uppför trappan och knackar på till farmors rum. Låset är spänt, jag knycker till och dörren går upp.

-Så roligt, att du kommer upp och pratar. Du ska se det är tyst att inte ha någon att prata med. Du förstår, nästan alla mina flickor är långt borta, på andra sidan Atlanten. Tänk när de reste bort, vad det kändes av smärta! Nu har Det gått många år sedan dess. Men jag får ofta brev. Farmor ligger påklädd på sängen. Hon är liten och spröd, har vitt hår mittkammat och med knut i nacken. Så tar hon mig i handen:

Läs ett litet stycke ur bibeln! Ber hon. Jag läser högt. Tydligt och efter bästa förmåga.

Gör så som du har läst, så kommer det säkert att gå bra i framtiden.

Farmor går upp från sängen och går fram till sin byrå, drar ut första lådan, tar fram sin portmonnä och ger mig en krona.

Här får du. Tag med den till skolan och lägg den i sparbössan, så får du ett insättningsmärke i sparbanksboken. Nu efter så många år tänker jag på vilken omsorg och omtanke farmor hade. Varje gång fick jag någon slant. Hon gav mig av sin lilla pension, som hon hade. När man tänker på allt, då får man mest tårar i ögonen.

Från farmors fönster går landsvägen förbi, en smal grusväg med höga hundkax på sommaren, höga snövallar på vintern. Vägsträckan är ungefär 800 meter härifrån och till bygdens skola. Det var alltid något på vägen. Alltid fanns där något. Det kunde vara en hästskjuts till kvarnen, en som cyklade fram, kanske en bil, eller en gubbe med en cykelkärra ett par mjölksåar på väg till mejeriet efter vassle, en gammal tant, som cyklade, barn som cyklade eller sprang, alltid något. Det var aldrig någonsin tomt. Hade hästskjutsen lämnat vägen, ja då fanns det alltid något nytt. När man sitter där och tittar, ja då kan man se många tanter och farbröder. Låt oss möta några av dem.

* * *

Där kommer ju Hjalmar i Boet, en liten gubbe, torr och seg och väderbiten. Han har alltid etsbyxor på sig av manchester, luggslitna. Därtill träskor. Samma byxor och träskor vilken årstiden än är. Plus storväst.

Hjalmar, han har just varit inne i affären och köpt Correspondenten, gårdagens för 5 öre. Dagens kostar 10 öre. Nej, den får vara tills i morgon, säger han, för då kostar även den 5 öre.

På magasinstrappan står jag och säljer färsk sill, som ligger i lådor på 50 kg. mycket folk far fram och tillbaka, cyklar och går. Hjalmar går förbi fisklådan. Vad kostar silla idag? En krona, säger jag. Svaret dröjer. Hjalmar går. Nästa dag vid ungefär samma tid kommer Hjalmar igen med Correspondenten från dagen innan. När han kommer förbi mig stannar han upp.

Vad tar du för silla idag? -50 öre, svarar jag. Jag har en del över. Dagen därpå vid samma tid kommer Hjalmar som vanligt förbi med den gamla Correspondenten och stannar vid fisklådan.

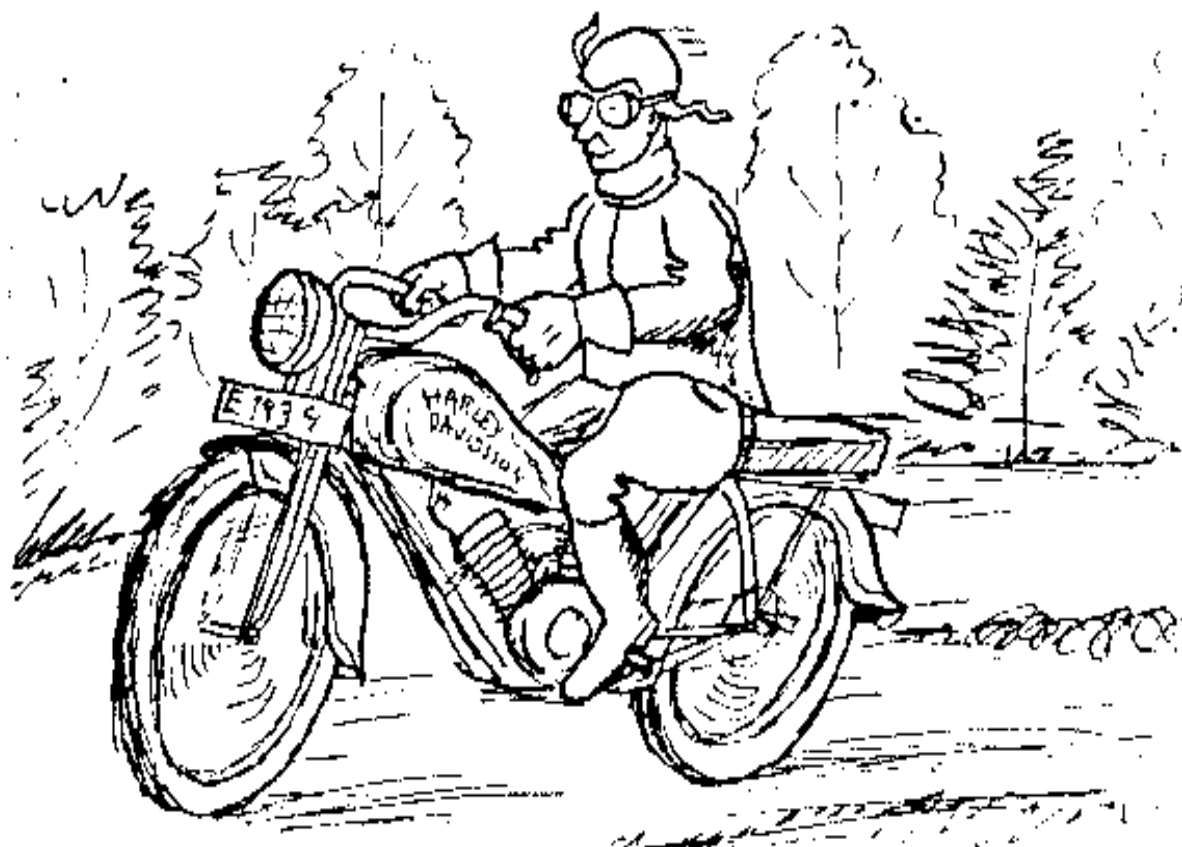
Nå, vad tar du idag då? Vi säger 25 öre, jag måste sälja slut, för i morgon får jag ny leverans.

Du får en krona för det du har kvar i lådan, det är väl 6 – 7 kg. Vi kommer överens, och han får resten för en krona. Jag går efter en tidning för att emballera det hela. Lådan har stått på trappan en fyra – fem dagar, så den är bottenfrusen. Alla små sillar plockar jag upp och de stora går av. Jag tar kniven och skär loss allt – det är som ett enda isblock. Det är kallt så in i norden, blåser is och vind från norr. Men några känslor det var otänkbart på den tiden.

Till slut låg sillen i tidningen, allt var ett stort paket. Hjalmar gick hem med sillen. Vinden blåste snålt, när han gick vägen neråt. Att han inte slog ihjäl sig med sina träschor på isgatan. Men han klarade sig alltid!

* * *

En motorcykel, en Harley-Davidsson 1920 – 1925 års modell, kommer farande. Är det inte E. Alm, Blixhult? Jo, det stämmer. Han kör vägen fram. Han har en skinnluva på huvudet och öronskydden fladdrar. Han har varit på bygden och sålt råttgift, Ratopax. Han åker omkring och tar upp beställningar. Först lägger han ut giftet, och det förs protokoll, var han lagt det. Orderboken förs med största noggrannhet och reda.

Han bodde ihop med Agnes, nuförtiden skulle hon ha kallats sambo. De bodde i ett litet torp, Alekärret, under Blixhult. Det låg en bit in i skogen bland höga träd och lummig grönska. Han kom till trakten i samband med vägbygge, då vägen byggdes till Tranås. Kost och logi fick varje man ombesörja själv efter bästa förmåga, det fanns inga traktamenten eller resebidrag. Nu kommer jobbarna i sina dieseldrivna Mercedes till sitt arbete, men på den tiden var villkoren helt andra. E. Alm hade ett humör, som var hemskt. I själ och hjärta var han dock snäll och tillmötesgående som få. En lördagseftermiddag var han i affären och handlade sin ost och sill som vanligt. Jag expedierade med den noggrannhet, som jag fått lära. Men när han kommit hem, kom han underfund med, att jag räknat fel. Han kom tillbaka till affären fullständigt ur balans, så jag fick ta emot den ena utskällningen efter den andra. Det är ju så, att kunden alltid har rätt, så jag tror jag gav honom en tia. Han for iväg på sin cykel, och jag drog en suck av lättnad. Men vid Hjalmars svinhus gjorde Alm ett lappkast med sin cykel och kom igen in i affären och jag fick en omgång till. Tankarna var sysselsatta hela lördagsnatten med, vad jag gjort för fel. Tidigt på söndagsmorgonen när jag såg ut genom fönstret, så vem, om inte Alm på sin cykel igen. Skulle jag bli utskälld nu igen? Han ställde ifrån sig cykeln vid staketet. Han hade svårt att hålla tillbaka sina tårar, när han mötte mig på trappan.

Hör du, Karl Erik, det var inte så farligt med felräkningen igår, så du får förlåta mig, att jag var dum mot dig, sa han och tog fram en stor ryggsäck med fisk.

Nu var det så, att jag kände ju redan förut till hans humör. Man fick alltid höra, att Agnes, hushållerskan, som det hette då, henne skulle han köra ut och henne skulle han klå upp.

Där fick man stå vid disken och höra om allt, som han skulle uträtta och vilken nyanordning, som var på gång. Sedan for han på cykeln hem till Alekärret. Han stod upp på tramporna, han trampade så det small som pistolskott i cykelkedjan. Hem och in i köket, där Agnes satte ögonen i Alm. Och då var det som om en förlamningens kraft kom över Alm och han blev fullkomligt satt ur spel.

Nå, var har du varit så länge? kunde hon spörja. När Alm svarade, att han hade varit i Boet och handlat, kunde han som svar höra:

Gå nu genast ut i potatislandet, som du skulle ha gjort igår. Hackan ligger i farstun.

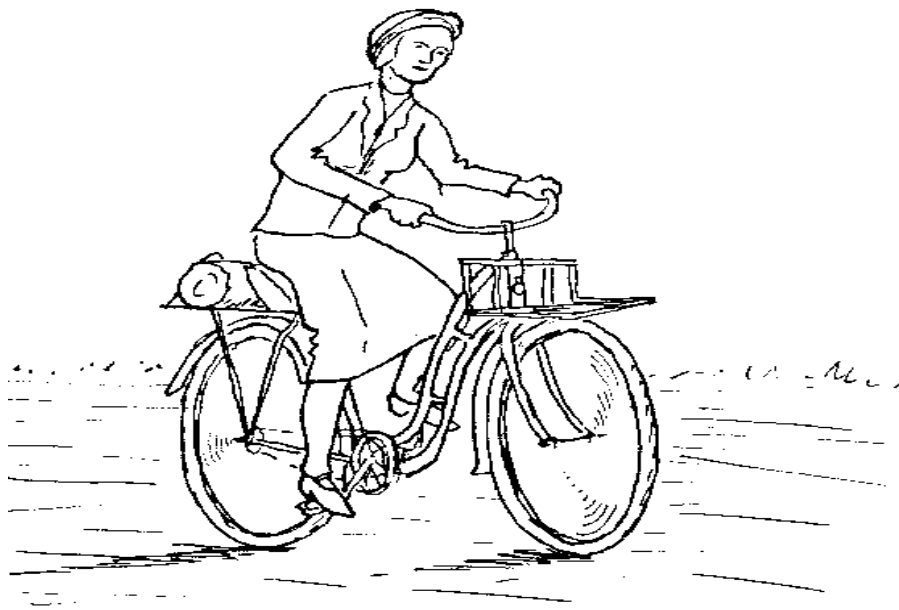
Han fick lida mycket för sitt humör. Han höll, på med att bygga en jordkällare. Han hade murat färdigt taket till källaren och lagt jord ovanpå. Så skulle byggställningen inne i källaren bort. Han började med att slå ned taket. Tyvärr började han riva innerst inne och därmed var öppningen ut spärrad, när allt rasade och taket föll över honom. Ingen vet vilka hemska plågor han fick utstå, och det är oklart hur länge han fick ligga där. Det var hans grannar, som saknade honom, för Agnes hade inte varit hemma.

På vägen till lasarettet fyllde sjukbilen på bensen vid affären. Alm låg där, och så ville han ha vichyvatten. När jag gav honom det, sa han till mig, att det nog skulle gå bra och att han snart skulle vara hemma igen. Han kom aldrig tillbaka. Han var alltid het och ville aldrig vänta. Hade han väntat en vecka till med källaren, så hade nog allt gått bra.

* * *

Nu ser jag en liten dam, som kommer och leder sin cykel. Det är en mycket gammal cykel, svartlackerad och med pakethållare fram. Signe Hagman har kommit hem från USA och ska vara i Sverige över sommaren.

Hon bor i en liten stuga. En stuga, som saknar allt. Den har inget vatten, knappt några golv.

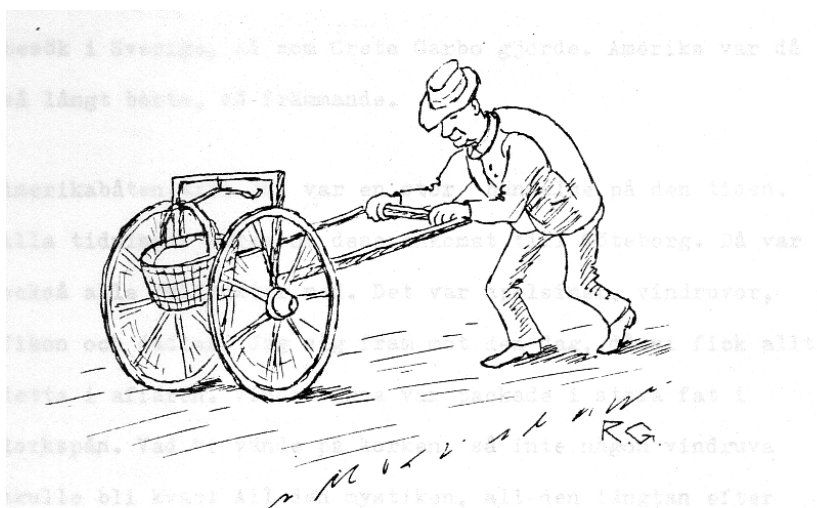

Signe Hagman på Cykel

Hur har du det, Karl Erik? Du skulle se det stora landet i väster. Där är allt så stort. Vilka hus, vilka fabriker! Vi samtalar länge och väl om presidenten, och om vilken skillnad det var att leva i Amerika. Hon har inte varit hemma i Sverige på många år. Hon har arbetat hos rika familjer i New York under många år. Hon ska tillbaka till hösten. Efter ett par år var hon åter hemma här i sin lilla stuga. Besöken i Sverige blev allt tätare, Det är så vackert här. Det är ljuvligt att höra fåglarna sjunga på morgonen. Det är så fint, när månen lyser sitt trolska sken över skogshorisonten. Hon föredrog sin stuga framför all den enorma lyx och rikedom, som hon upplevde i Amerika. Hon stannade i Sverige den sista delen av sitt liv.

* * *

Se här kommer en annan svenskamerikan på vägen. Han skjuter en mjölkkärra framför sig. På en krok hänger en korg ägg. Även han hade varit i Amerika många år. Han tillbringade mycket av sitt liv i Staterna. Karl Patrik Blom hette han.

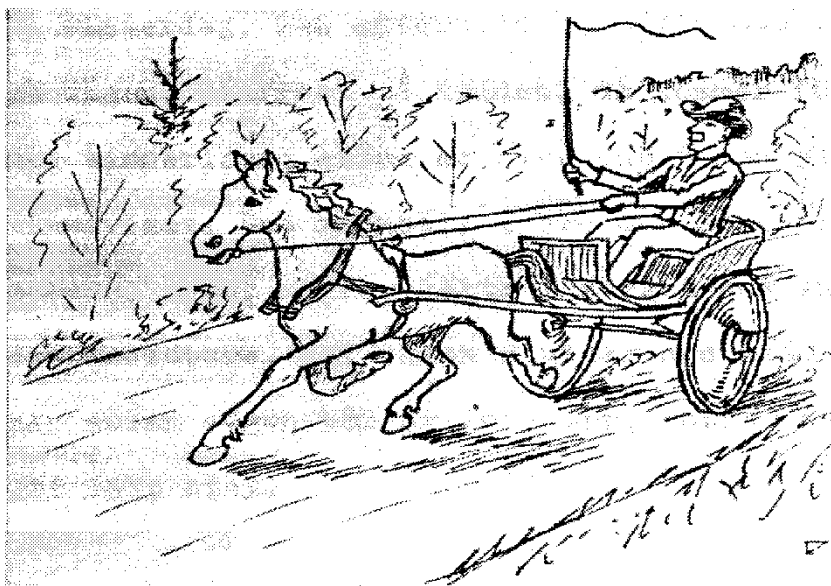
Han talade om gangsters och Rockefeller. Han skildrade lyxhotell i New York, där Hudsonfloden flöt förbi fönstret. Han talade om eleganta kypare, som svävade fram Mellan borden till ljudet av champagnekorkars dova suckar.

Där, min lille vän, skulle du ha varit med! Det var ju så många, som emigrerade i mycket unga år. De var borta i flera år, innan de kom och hälsade på första gången och såg sina föräldrar, som under tiden hade blivit äldre. De lyssnade till föräldrars klagolåt.

Kan du inte stanna hemma nu, när du varit borta i så många år? Vi orkar inte med det längre på gården. En del stannade kvar. Karl Patrik Blom var en av dem. De flesta blev dock Amerika trogna. Många blev framgångsrika och mångmiljonärer. De gjorde kanske något enstaka besök i Sverige, så som Greta Garbo gjorde. Amerika var då så långt borta, så främmande. Amerikabåten till jul var en stor händelse på den tiden. Alla tidningar skrev om dess ankomst till Göteborg. Då var också alla julfrukter med. Det var apelsiner, vindruvor, fikon och dadlar. Jag såg fram mot den dag, då vi fick allt detta i affären. Vindruvorna var packade i stora fat i korkspån. Vad vi vände på korgen, så inte någon vindruva skulle bli kvar! All den mystiken, all den längtan efter det man väntade på, den var borta. Det är idag blott några få timmar mellan oss och USA. Med båt tog det veckor.

* * *

Här är en annan färgstark person, Albert i Tuna. Han ser ut som han kom direkt från Vilda Västern: Vilda Västernhatt och ett brett leende. Han är som klippt och skuren för den rollen. Här kommer han farande med sin gigg, en hästvagn på två mycket höga hjul. Piskan högt i vädret, alltid hästar som travar fort. Under sätesdynan låg ett hagelgevär. Hallo boys! Full fart.

Han hade ett dåligt förhållande med grannarna. En som särskilt var i skottgluggen var en man vid namn Karl Kempe. En gång när min far varit på besök hos Albert så blev han bjuden på skjuts. Färden gick på den lilla grusvägen med en fart så dammet rök. Så när de närmade sig Kempes hus, stannade Albert upp hästen.

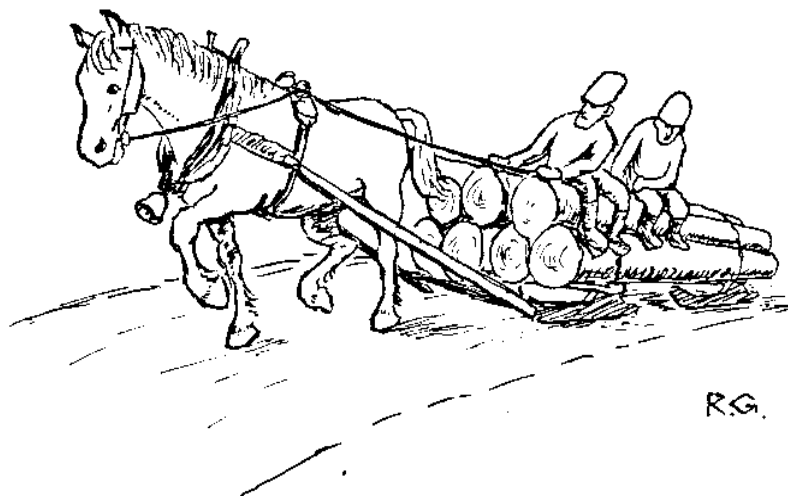
Idag ska vi knäppa Kempe.

Min pappa ser lugnt upp och tittar stilla på Albert. Det blev ett litet uppehåll i samtalet. Sedan säger min pappa:

Hör du Albert, vi tar honom i morgon i stället. Då var allt glömt och Kempe levde länge efter Albert i Tuna.

* * *

En vinterdag, sen eftermiddag, kalt – 10 grader, höga snövallar på vägen, rimfrost på träden, då kommer först ett par hästar med timmerlass, sedan en s.k. enbet med ytterligare ett timmerlass. Det är Kalle i Bro och Josef i Jönsabola. Två gubbar, sega, magra, lätta i steget som en finsk långdistanslöpare. När vägen sluttar ned står de på lasset, när sedan vägen börjar luta upp, hoppar de av sina lass med ett lätt steg.

Varför inte ta en titt på den tidens skogsbruk? Både Kalle i Bro och Josef i Jönsabola hade varit efter sin utsyning i allmänningen. Varje gård blev tilldelad 15 kbm per hemman, ett halvt hemman fick 7,5 kgb osv. Först skulle träden fällas med stockasåg, som fick dragas för hand, en gubbe i var ända. Om trädet var av tall och av hög kvalitet, helst kvistfri, så gick det till snickeri. Om nästa stock inte var av lika hög kvalitet, så gick den till plank, sedan slipers och massaved. Hela trädet sågades upp till stockar om 10 – 14 fot. Allt granvirke kantades upp till golvplank och till byggnads –Virke och till export. När träden var nedsågade, kvistade och kapade, skulle timret först rusas ihop till en basväg. Sedan kördes timret fram till sågen, upplass kallades det. Då gällde det att passa på, när det var snö och bra före. Det kunde vara en lång färd, ibland upp till 1,5 mil till sågen.

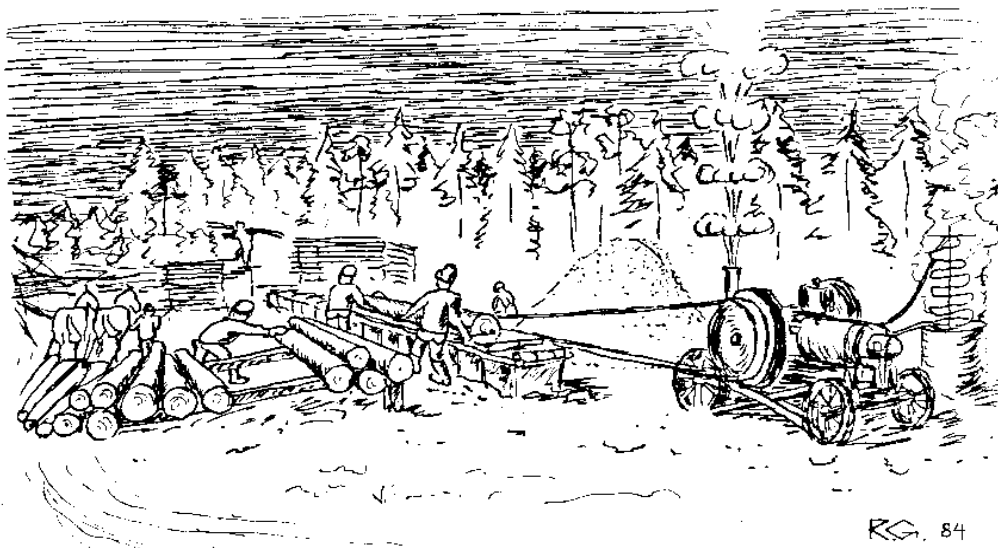
Det fanns många sågverk i bygden. Allra först drevs de med ångmaskin, sedan tog råoljemotorn, Bejers fabrikat, över. Anners i Tyrsabola hade ett sådant sågverk.

På hemvägen från skolan gjorde jag ofta besök där, gick balansgång på timmerruskorna, som låg på vägkanten. Fick han se mig, åkte jag dän fort.

När man närmade sig sågen, hörde man på långt håll ett gällt skrik, när sågklingan skar igenom stocken. Sedan hämtade ångmaskinen andan, då lät det precis som Glenn Millers ”Chatanooga choo choo...”

Där låg plankbräder i en hög. Det var plankbärarnas sak att bära ut virket, som skulle sorteras i olika högar, stabbar.

Avfallet, speten, sågades upp med bågasåg i en – meters längder. På hösten kom Orrnäsen efter allt. Det gick åt till att bränna brännvin. Det kunde bli en lång karavan, ända upp till 10 par hästar, när han körde hem allt från bygdens sågverk. Det blev inte så mycket sågat på dessa sågverk. Inte gick det fort, när allt skulle göras för hand, och så kom vårsåningen, och då skulle sågat vara slut.

Allt detta, som jag nu skrivit om, hade den stora fördelen med sig, att det inte fanns ett enda kalhygge. Skogen växte så det knakade. Bara stora träd togs ner, så växte de andra ändå mer-

* * *

Nu har posten varit här, Johan Emil Rydberg. Nu kör han vägen hemåt. Vet du, vad som var med posten idag? Jo, en fribiljett till tältbion, som kommer till Blixhult. ”jag är en förrymd kedjefånge” står det på affischen. Jag sätter upp affischen på magasinsväggen. För det besväret fick jag denna fribiljett. Jag var världens lyckligaste barn och tittade på denna biljett varje dag.

Jag cyklar dit på kvällen i stor förväntan. Det var en klar höstkväll, månen sken. På hemvägen gick det nog extra fort i Hagaskogen, jag var inte så säker. Vad jag sett på filmen upplevde jag med stort intensitet, och jag tyckte nog allt möjligt lurpassade i buskarna.

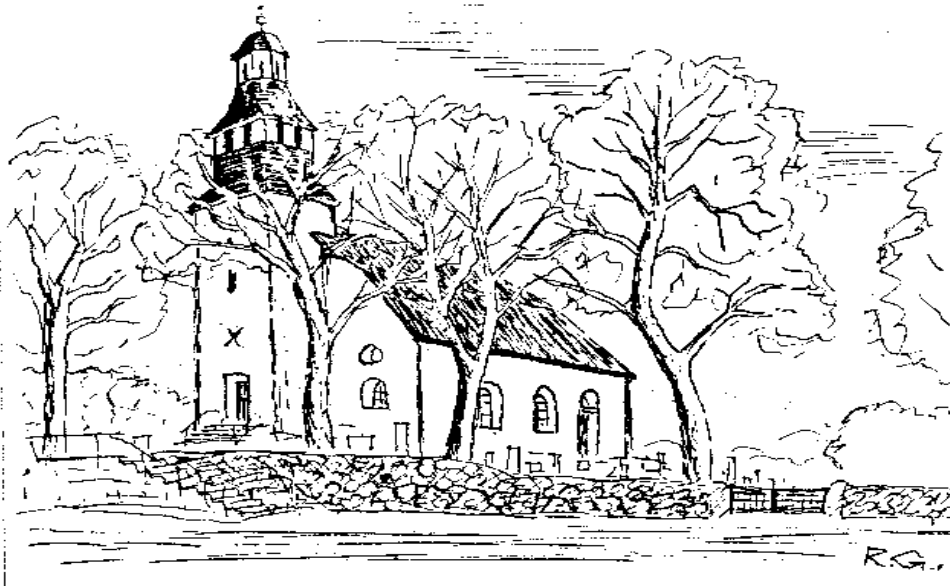
En annan gång, när jag var där, såg jag !Den eldröda blomman”. Till min stora sorg gick allt sönder, maskineriet höll inte. Maskinisten hade en liten lastbil som kraftkälla. Han satte en domkraft under bilen och en rem från hjulet till en generator, så det blev elström. Men den gången gick allt i baklås.

* * *

Birger i Boet, en känd figur på den tiden, kommer backen upp och skjuter en kärra framför sig. Han kommer från kvarnen med grismjöl. Sakta går det, säcken är stor och tung. Birger är en nära granne. Han har många barn. Han har alltid många järn i elden: han kör i skogen, han har höns och grisar, och jämt åker han på auktioner. Då får hans barn sköta jordbruket.

Han var den förste i trakten, som hade gengas på sin personbil, och han hade den första traktorn. Och prata kunde han i all oändlighet. Det var framför allt två figurer, som han pratade om. Det var Edvin i Tuggarp och Patrik i Glänås. Vilka dessa var, fick jag aldrig veta. Han var också mycket hjälpsam, kanske för mycket.

En historia utspelades en kall vinterdag under krigsåren. Kalt var det under dessa vintrar. En söndag i januari var det – 42 grader. Ingen tror det, men så var det. Min syster Marianne skulle sammanvigas i Stora Åby med Nils Arvidsson.

Det hade fejats och donats på alla vis här hemma. Det var mitt under brinnande krig. Tyskarna började möta allt starkare motstånd, slaget om Stalingrad pågick. Tyskarna hade med sina förpatruller varit ända framme vid Moskvas portar, som ett stort hägrande mål.

Där skulle inkvartering ske under den stränga vintern. Hit men inte längre. Tyskarna var inte utrustade för den stränga kylan.

* * *

Här hemma gick livet som vanligt, förutom att det var ransoneringskort på allt: smör, socker, tvättmedel, kaffe, ja precis allt.

För att återgå till bröllopet så skulle det bli fläskstek. Så var det bestämt på högsta nivå. Två kokerskor var på plats, Karin Rydberg och Eva Seth. De skulle se till att allt anrättades på allra bästa sätt. Det var liv och rörelse i köket, när jag gick igenom. Stanna tordes man inte. Kokerskor det var något som man måste behandla med försiktighet. Så skulle då Eva börja anrätta fläsket. Hon gick ner i källaren, där det skulle ligga under ett stort grått papper. Efter en stund hörde man höga skrik:
- Var är grisen?

Jag springer ner och finner, att fläsket är borta. Hur kunde detta hända? Jag vet det inte än idag. Troligtvis hade det blivit någon förväxling. Ja, där stod jag. Eva var röd långt ner på halsen. Här gällde det att handla snabbt. Hela bröllopet måste räddas till

varje pris, här fanns inga reträttvägar. När jag gick uppför källartrappan, såg jag dock en lösning. Det gällde bara, att det lyckades också. Jag tog på mig lumberjackan och gummistövlarna och sprang ut till min gode granne Birger. En av hans specialiteter var svartslakt. Går det, så går det, tänkte jag. Jag går rätt in i köket, där sitter Birger och dricker kaffe. Jag berättar om mina bekymmer. Birger svarade:

- Bröllop måste det bli, så sant jag lever.

Jag går hem och talar om för kökspersonalen, att frågan funnit sin lösning.

Efter en stund hör jag ett förfäligt grisskrik, som ger eko vida omkring. Sedan skulle grisen lögas och vatten kokas. Allt gick bra och grisen hängdes upp på en krok på logen. Men stor tidsbrist rådde och grisen måste kylas ner.

- Hämta repet, som hänger på logdörra! sade Birger till sin pojke, 7 – 8 år gammal, som varit med hela tiden.

- Nu slår du en snara kring trynet på grisen, och så drar du grisen fram och tillbaka här i snön. Pojken gjorde så, tog repet och det första han gjorde, så stod han på huvudet i en snödriva med sina slitna gummistövlar.

-Där ser du, pappa. Jag ville ha ett par nya, men du hörde inte på mej.

- Så, så, dra nu! Jag ska ordna ett par nya åt dig.

När allt var färdigt, ja då låg där ett par eleganta fläskstekar.

Dags nu att klä om sig till full gala och bege sig till kyrkan med gengasen. Där framme stod Nils och Marianne vid koret och lovade varandra trohet och kärlek. Prosten höll tal till brudparet. Mina tankar gick till grisen, som fick en sådan bråd död. Så långt hade allt gått bra. Sedan bröllopsmiddag med fläskstek, syltlök, lingon. Det föll på min lott att få Nils syster, professorskan Helander, till min bordsdam. Nu efteråt är jag förvånad, att jag kunde klara det.

Middagen smakade bra, allt var så vällagat, sa professorskan. Alla var nöjda, alla fick mer än de orkade med. Efteråt serverades syltade päron, tjock grädde och ostkaka. Sedan solosång och kaffe. Nils och Marianne flyttade till Eskilstuna och fick 4 barn. Deras pojke är idag präst, en flicka gift med en präst. Alla har det gått bra för.

* * *

Erik Leife, traktens mest kände profil under den tiden, 30 – 50 talet. Han var allt i allo. Nämndeman, auktionist, jordbrukare, kyrkvärd, disponent för mejeriet, kvarnägare, smågrisförsäljare. Han var med i de flesta nämnder, chef för kristidsnämnden under kriget. Så där fattades inte någon ost på det bordet. Han började med torgdagar här i Boet, byggde kvarn och elverk. El – lyse fick vi här i Boet – 38 tror jag det var. Det var stor glädje, när vi fick det till julhelgen – 38. Vilken skillnad från sotiga fotogenlampor, som man fick bära från rum till rum, till det flödande ljuset från glödlampor. Så hade han också två döttrar, Britta och Ingrid. Britta var jag förälskad i. Det hettade till på kinderna, när jag fick se henne.

Hon gick i Mellanskolan i Tranås, och det var fint det! Det var minsann ingen vardagsmat. Hon gifte sig med en flygare. Han skrev brev till sin Britta. Dessa släppte han sedan ned från sitt flygplan. Hördes starkt motorljud, då visste jag, att han kom flygande så högt, så högt. Jag stod på affärstrappan och där satt han i sin kabin. Han vinkar till mig – och jag vinkar tillbaka.

* * *

Så ett par figurer till.

Fru Tilliander – Hemmingsbyntanta – står vid disken och gör inköp. Tanter som hon var alltid missbelåtna här i livet. Allt var för dyrt. Dåligt väder klagade de jämt på. När man satt på kontoret innanför affären och läste Allers serie om Alice i Underlandet och hörde dem, var det som när man idag hör Linus på linjen på TV.

Nu kommer Boets Chaplin på en AJS med sidovagn. Josef Ljung, alltid full av upptåg. Så en gång i kapellet. Församlingen sjöng en lång sång med massor av verser. När de sjungit en stund, tar Ljung fram en stor kaka bröd från rockfickan och en kaffetermos och börjar förtära detta. Eller när Ernst i Äng och Josef var i affären, så kom deras samtal in på spöken och andra fenomen.

- Jaha, sa Ernst i Äng, se, spöken det tror jag inte på. Josef trodde på spöken, så sa han åtminstone. En kulen höstnatt tog Josef med ett vitt lakan och åkte upp i Hagaskogen.

Där bakom en stor sten lade sig Josef och väntade på, att Ernst i Äng skulle komma på sin cykel. Ernst skulle komma från ett stugmöte i Västantorps. Mycket riktigt så kommer Ernst i Äng. Han sjunger på en sång, som de hade sjungit på mötet, glad i hågen. Allt frid och fröjd. Josef trycker bakom stenen, mäter avståndet och så, precis 5 – 6 meter från Ernst, hoppar Josef över vägen.

- Min Gud, min Gud! ropar Ernst högt.

Josef försvinner in i skogen. Ernst ökar tempot, han som aldrig trodde på spöken.

* * *

Hur såg då bygden här ut på den tiden? Det var mest småjordbruk med mycket stenig ängs – och åkermark, skog, små enheter. I min barndom drevs gården av det unga paret, oftast till en början på arrende av föräldrarna, som också bodde där. Det var oftast mer folk på gårdarna då än nu. Där bodde de äldre, kanske någon ungarbarn osv. man hade ett par hästar i stallet, kor i varje ladugård, höns i hönshuset (= äkta lantägg), grisasugga, smågrisar, gödsvin, kalvar, ungdjur, kalkoner, ankor i dammen, allt var enligt Sörgårdsmodell. Far eller svärfar reparerade husen, lade nya tak, rödfärgade.

På vintern gick han till skogen och avverkade skog. Det blev timmer, massaved och ved till hushållet. Alltid låg där på vedbacken stora högar med bränsle. Gallrade och skadade träd blev bränsle. Timret som levererades för avsula var inget klentimmer, bara stora träd avverkades. Alla var nöjda med sin tillvaro, trots hårt arbete och knappa förhållanden. God sämja med grannar – ingen avundsjuke. Äldste sonen tog i regel över gården, eller om dottern fick tag i en passande måg, så gick det med. Blev det en ledig gård, så kunde ett ungt par få köpa den. Det var bara att gå till nämndeman Leife och få det skrivet, så efter en månad var det deras. Allt flöt lugnt och stilla tills den dagen Lantbruksnämnden gjorde entré på banan. Direkt pang i bygget, totalstopp för ett ungt par att få köpa eller driva en gård. Nu skulle det rationaliseras och läggas ihop.

Fem gårdar kunde bli en osv. där har vi bonden som köpt upp allt som blivit till salu runt om, avverkat det mesta i skogen, sålt ifrån alla husen till Stockholmarna till ockerpriser. Så började den bondens krafter avta med tiden, nu börjar syskonfejder komma igång. Syskon är väl i regel överens, men det har kommit mågar in i spelet. Alltid någon finansiär, som säger till någon måg, att han är villig att betala. Och så kommer sonen i hans familj att få begränsad rörelsefrihet, när alla reelltillgångar är borta. Ränta och stora skulder – det går inte. Allt bort. På småorter försvinner post, tele, affärer, skola, mejeri, kapell, missionshus, sågverk, kafé. Vad har vi fått i stället? Stora kalhyggen, snytbagggar, djurfabriker eller stora hönsbus, som producerar smaklösa ägg, kycklingar som smakar som ofärgat hushållspapper.

* * *

Min barndoms affär byggde min far 1920 – en liten kryddbod. Dörren var i ena hörnet. På ena sidan om dörren fanns en fotogenpump med behållare av glas som var graderad till 5 liter, på andra sidan en stor tunna sill, två stora fotogenlampor i taket. På ena sidan fanns tyger, där fanns klänningstyg, lakansväv, kostymtyger, blåkläder, garner. På andra sidan fanns lite porslin och prydnadssaker. Rakt fram var ett litet hyllfack. Alla varor i lös vikt, socker i 100 kg säckar, bitsocker i ett stort block, risgryn i 100 kg. på andra sidan av disken var ett stort porslinsfat, där låg några svarta smala medvurstar, ringar med bräckkorv, sockertoppar i taket. På klädsnören i taket hängde blåblusar och julbonader och påskbonader. Karamellburken och snuskaggen stod på disken.

Nu får jag sälja snus till en gubbe.

- Så vill jag ha karameller i en strut för 5 öre. Du får inte vara snål, sa kunden.

Att göra strut var det första man fick lära sig. De skulle hålla också, när de blev fyllda. Peppar, mandel o. dyl. fylldes på strut.

Sirap hade vi i ett stort fat i magasinet, som vi fyllde på av i hink eller spann. Det var nog mer än en gång som hinken rann över, kanske blev hela golvet fullt med sirap. Sirapen rann sakta, knappast inte alls kalla dagar. Det gällde att passa hinken.

Väntade man inte utan gick ifrån, så gick det som det gick. Bakom disken fanns en kamin, fast den fungerade inte. Innanför affären fanns det ett litet kontor, där satt pappa och pratade med kunderna. Magister Jonsson och pappa satt där många eftermiddagar, sedan magistern slutat skolan för dagen. Det var i stort sett byteshandel, åtminstone i början. Tanterna hade med sig en stor korg ägg, som jag fick plocka ur, när pappa vägt korgen.

- Nu plockar du ur äggen. Men se till, så det inte blir några kvar.

Ibland hade de med sig en bytta med smör, eller stickulle. Yllet skulle bytas mot ullgarn, helst fyratrådigt. Det skulle stickas till vantar och sockor till barnen. De kunde också ha med sig nypon i stora säckar, mörkbruna lätta bär, det luktade nyponsoppa lång väg. Vid sådana tillfällen skulle det inhandlas klänningstyg, förklädestyg, kalsonger, undertröjor och blåkläder.

Damkalsonger, så hette det till fruntimmer, de var stora. En halv meter långa och lika breda. Tjocka, tillika helfodrade och skära i färgen, med bred hållfast resår i midjan och nedtill på benen.

Damstrumpor 8", 8½ och 9, som låg i kartonger, ett dussin i varje kartong. Då skulle allt rivs upp. Rätt, om första paret passade. Sedan när kunden gått efter att ha rivit igenom allt, då fick man sortera upp allt i gängse storlekar och plocka ihop par för par. Sedan vek man först foten, sedan en gång, sedan ytterligare en gång.

Äggen gick det rätt bra för oss att bli av med. En firma i Norrköping tog nästan allt. Svårare var det med allt smör, i synnerhet på sommaren. Det fanns ju inga kylmjöligheter på den tiden, endast en vanlig källare. Därtill kom att en del hade vitt smör, en annan ljusgult, en tredje guldgult osv.

Det var inte så att det gick att slänga allt i lådor och skicka iväg. Smöret skulle arbetas ihop och saltas, så vi hade en s.k. smörmaskin. När det var flera färger på smöret och allt var sammanblandat, liknade det många gånger randigt förklädestyg i glada färger. Samuelsson och Virén, en grossist firma i Stockholm, köpte en del, men jag vet vilka svårigheter det var. Det var inte alla gånger det blev något för besväret.

Tänk transporterna utan kyla! Nu är det straffbart att frakta ½ kg malet kött, om det ska köras ut. Smörgrossisten Samuelsson – Virén tillbringade sina somrar i Örserum. Som tack för det lät han bygga en kyrka.

Något längre fram började pappa köpa upp slakt av traktens bönder. Varje torsdag tog vi emot. Då kom bönderna på sina fjädersvagnar med sin slakt. Det var smågrisar, stora grisar, spädkalvar, mellankalvar, gödkalvar. Alla ville ha sina kalvar klassade som gödkalvar, fast det var nog många som inte sett en droppe sötmjöljk. Sen var det också kor, får och kaniner. Allt vägdes upp på en stor våg och hängdes upp på stora krokar i källaren. Så på kvällen var det fullt i taket. Tidigt på fredagsmorgonen kl. 5 var det dags att lasta för transport till Tranås. Först åkte vi till besiktningen, all slakt var tvungen att besiktas. Det gällde att vara tidigt ute för att, när besiktningen var klar, komma till

upphandlarna innan de blev fullköpta. Det var många om budet. Vilket slit, när man tänker så här efteråt. Vi åkte först till Sjöqvists, för vi skulle köpa medvurst och bräckkorv med oss hem. Sedan till Axel Johansson, han sålde sedan i sin tur till Stockholm.

Någon gång for vi också till Otto Hyland, Lennart Hylands far. Mamma sa, att höra Otto Hyland prata, det var som att slå ut en påse nötter på golvet. Så där har vi Lennart Hylands medfödda begåvning.

På eftermiddagen var vi hemma igen. Mamma hade maten på spisen. Den här dagen får vi kalvkött med dillsås, det bästa jag vet.

Nå, hur var det att vara barn och växa upp i slutet på 20 – talet och på 30 – talet? Strängt taget var det ett elände. Jag har inget ont att säga. För våra föräldrar fick vi göra som vi ville, och äta gjorde vi så magen var färdig att spricka. Men trenden var så, att man inte kunde ha någon uppfattning om saker och ting, som bröt av mot de vuxnas uppfattning. Barn fick inte märkas i någon högre grad. Fick en familj många barn, så nog för sig. Fast bättre ansedda var de, när det bara var två barn, då gick det bättre. Då fick dessa två följa med på dåtidens julfester och kafferep. Kom det någon gång besök till ett ställe med många barn, så sågs det alltid till att barnen fick springa iväg, ty de kanske var både trasiga och skitiga.

Så skulle livets alvar börja, skolan skulle påbörjas. Det var inte så svårt att vara lärare då. Barnen kom till skolan blyga, försagda och framför allt rädda. Något självförtroende hade de inte alls. En sträng fröken, det var det första de mötte, en fröken med kärleksbekymmer. Jag tror det var andra dagen vi gick i skolan, då fick vi en omgång så det ekade i skolsalen. Jag vet inte längre varför. Jag tror, att det var någon pojke, som puttade till någon flicka. Första veckan skulle vi lära oss hälsa efter alla konstens regler, ifall vi inte kunde det förut. Fröken sade:

- Flickorna ställer sig i en rad där, och pojkarna i en rad där, och så kommer ni fram till mig en och en. Pojkarna lyfter på mössan och bockar djupt, och flickorna stannar upp framför mig och niger djupt. Så en gyllne regel: Den som är yngst hälsar först på den han möter på vägen. Och så kom ihåg att ta händerna ur byxfickorna!

Man lärde sig att kolla in avståndet till en mötande, så att man hade mössan som högst, just när man passerade. Varje morgon satt fröken framme i sin kateder och skrev upp vilka som kommit till skolan. Man måste ha varit väldigt sjuk för att få stanna hemma. Helst skulle mamma eller pappa meddelat fröken, hur det var. Om man hade lärt sig dagens psalmvers, skrev hon också upp, och om det förekommit några brister i hälsningen. En morgon fick jag resa mig upp i skolbänken. Fröken satte ögonen i mig.

Nu Karl Eric! Du har inte hälsat på en tant, som du mötte på cykel, så nu får du svara varför.

Jag kan inte. Jag vet inte hur det gått till. Så efter en tid kom jag fram till, hur det kanske var med dennas djupt beklagliga händelse. En dag hade mamma köpt lite kläder åt oss. Jag fick nya strumpor och en slipover och så en svart basker, men denna vägrade jag på det mest bestämda att ha, stampade i golvet och slängde baskern. För om man nu möter en gammal synskadad käring på vägen, så kan hon inte se varför mössan flyger i luften, så jag vill ha mössa med mycket lång skärm.

Så alla dessa psalmverser, som var fullkomligt obegripliga för en 7 – 8 – åring, när man inte ens idag kan förstå innebörden. Herre – Signe – Du – Råde bl.a. då tänkte jag på brevbäraren, J.E. Rydberg, hushållerska, hon hette Signe. Flickorna rabblade fromt upp sina verser, avslutade med en djup hovning. Men när min tur kom, då var det som att åka skidor på barmark.

Sedan blev det 3 – 4, sedan kom 5 – 6 med magister Jansson. Sträng. Här gick det inte att ändra synvinkel. Fick sitta på helpänn och torka handsvett. Örfilarna låg ständigt i luften, och många fick inkassera sådana. Fast jag undkom, tack och lov.

Så var det på den tiden. Man fick inpräntat i huvudet, att den som var bäst i skolan skulle lyckas bäst i framtiden. Så blev det inte alla gånger. Klassens busunge, som totalt struntade i undervisningen, lyckades kanske mycket bra.

Ett stort minne av magister Jansson var hans intressanta föreläsningar ur Svensk Historia.

Så skulle man då gå och läsa. Varje torsdag fick man cykla till kyrkan, så varje söndag till högmässan, det var nog det viktigaste. så Står man framför kyrkoherden Frölinder, en sträng gammal präst. ”Jag fattig syndig människa som i synd född jämväl i alla mina livsdagar syndat mot Dig” ringer i mina öron. Straffpredikningar, för det mesta om synd, moral och död och som slutmål helvetet med evig pina, det var min barndoms förkunnelse. Tänk, aldrig ett ord om de glädjeämnena eller det vackra som finns i Guds fria natur. Varför skulle barn komma till denna värld, när allt var så felvänt. Många barn blev tvungna att följa med sina föräldrar på förmiddagsmöte, fast de hellre ville stanna hemma och sparka boll på ladugårdsgatan med en öppen logdörr som mål. Det gick nog bra till en början att få med barnen. Men sedan blev pojkarna företagsammare och sprang och gömde sig. De kunde ligga bakom en sten och se sina föräldrar springa fram och tillbaka och leta, tills slutligen föräldrarna gav sig iväg, och kusten blev klar så det gick att sparka boll igen. Allt var syndigt: att sparka boll, att gå på bio, att dansa vals, att höra gammal dansmusik på radion, en dricka med två streck på flaskan. Då fanns det inga Mercedesbilar, som hämtade oss vid trappan och inget kaffe i prästgården, utan vi cyklade. Det var Ville i Hagen, Elsa Björn och Elsa i Tuna och Jag. Ville var alltid glad, sjöng på hemvägen ”Om hemma vore här...”. Det fungerade väl med läsningen till på våren, då missade jag ett par söndagar. Då var det klippt. Jag och tre till blev strukna, vi fick inte vara med längre. Så nu skulle man då förbli hedning. Då inträffade det, att kyrkoherden Frölinder blev sjuk, och en ung präst kom istället. Jag tror, att pappa ringde till prästen, för nu fick jag fortsätta. Konfirmationen blev en stor högtid med flickorna i sina vita klänningar och pojkarna i sina svarta s.k. läskostymer . Det tal prästen höll till oss, det kommer jag ännu ihåg som igår. Det han sade till oss var:

Hav mod och du ska aldrig ge upp.

På detta tema grundade sig hela hans budskap till oss. Det har varit till stor tröst och hjälp i svåra stunder här i livet.

Åren gick och med dem tiden. Så blev det tid att utföra militärtjänsten på I 4 ett och ett halvt år. Vilken klasskillnad! Det rådde ett soldatförtryck av stora mått. fficerssprättar i 20 – års ålder med blankpolerade stövlar och handskar i 30 grader värme gav oss ovetta och skällde.

Handla nu! Skrek de.

Då gjorde man det och fick ovetta. Handlade man inte, fick man ovetta för det. Vi hörde aldrig någon, som sade, att det var bra.

-Stå upp! Omkull!

Straffexercis gick alltid bra. Det svenska försvaret var kört i botten. Det fanns knappt kläder och skor. Jag fick gå med en rock, som var åtskilliga nummer för stor, fast det kom utrustning i rasande fart. Det gällde att få fram soldatmaterial på rekordtid. Vi var väldigt utsatta. Det ena tåget efter det andra passerade Mjölby fullastat med tyska trupper. Tyskarna fick allt de ville, framför allt malm från Kiruna. Vi hade en hård tid och tränades på långa marscher. Men så här efteråt kan man säga, att det var som en söndagsutflykt i söndagskostym.

Har skrivit en del om dåtida synd och besvärligheter. Arvsynnen är borta, den har ersatts av utlandsskuld, som är lika besvärlig. Så har vi fått annat: lagar, förordningar paragrafer. Snart är våra namn borta, så vi får gå med vårt personnummer på oss.

Så är det då dags att sluta dessa berättelser. Det mesta hände för länge sedan. Jag har bara skummat på ytan och en del kanske starkt färgat. Men ett är säkert, det fanns där. Och det fanns mycket mer och många fler gubbar att berätta om, men det får stå över till en annan gång.

Slut